Tarih Dergisi, Sayı 55 (2012 / 1), İstanbul 2013, s. 107-134

FATİH SULTAN MEHMED DÖNEMİNDE KARAMAN BÖLGESİNDEN İSTANBUL'A NAKLEDİLEN NÜFUS

Yahya BAŞKAN*

Özet

Osmanlı fetih usullerinden olmak üzere, yeni alınan bir yerin ahalisi nüfus kalitesi dikkate alınarak devletin farklı bölgelerine, kaliteli nüfus ise özellikle İstanbul'a iskân edilmiştir. II. Mehmed döneminde Osmanlı hâkimiyetine giren Karamanoğulları Beyliği sınırları içerisindeki nüfusun bir kısmı da İstanbul'a sürülüp yerleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Karamanoğulları Beyliği, Fâtih Sultan Mehmed, iskân, Aksaray.

Abstract

THE POPULATION TRANSFERRED FROM KARAMAN REGION TO ISTANBUL DURING THE REIGN OF MEHMET II THE CONQUEROR

As a form of conquest by ottomans, inhabitants of a place newly conquered were transferred to different area of the empire by considering the quality of the population, especially to the Istanbul. A part of the population in the border of Karamanoglu which was conquered by Sultan Mehmet II was transferred to Istanbul.

Keywords: Istanbul, Karamanoglu, II. Mehmet, Aksaray, Housing.

* Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü; ybaskan@hotmail.com.

İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed tarafından fethini müteakip en mühim mesele şüphesiz şehrin imar ve iskânı olmuştur. Osmanlılar, fetihten sonra karşılarında ciddi sorunları bulunan ve nüfus olarak boşalmış bir şehir bulmuşlardır[1]. Dönemin kaynakları İstanbul'un nüfusu ve manzarası hakkında bilgiler vermektedir[2].

II. Mehmed fetihten sonra şehri gezerek durumu yakinen müşahede etmiş, İstanbul'un imar ve iskânı için çalışma başlatılmasını istemiştir. Devrin kaynakları, Padişah'ın bu emriyle bir çalışmanın başlatıldığında müttefiktir. II. Mehmed'in tarihçisi olarak temayüz eden Kritovulos, fetihten sonra hükümdarın İstanbul'a şehremini olarak Süleyman Bey'i tayin edip kendisine şehrin imarını emanet ettiğini bildirmektedir[3]. II. Mehmed devri tarihçilerinden Kıvâmî eserinde, *"İmâret-i Şôden-i Şehri Konstantiniyye"* başlığı altında Sultan'ın şehrin imarı için verdiği emirlerden bahseder[4]. Dönemin kaynaklarından Dukas, II. Mehmed'in şehrin imar edilmesi emrini fethin hemen akabinde verdiğini (yaklaşık beşinci gün) söyler[5]. Yine devrin müelliflerinden Tursun Bey, *"Âsâr-ı Sultan Ebu'l Feth der İsti'mâr-ı Konstantiniyye"* başlığıyla şehrin imar sebeplerini anlatırken İstanbul'un perişan vaziyetinden bahsedip Padişah'ın ferasetle bunu gördüğünü belirterek devamla; *" ...kendü zâtından bu mahabbet hadis oldu ki, anı taht idine ve ol makâm-ı hurremi mahzar-ı ahkâm-ı saltanat ü baht ide. Lâ büd ta'mîri levâzımına şürû itti. Vüzerâ ve ümerâsına i'lâm u i'lân itti ki, min ba'd tahtum İstanbuldur"* dediğini nakledip İstanbul'un şehir düzenlemesini anlatmaktadır[6]. Sonraki devir müelliflerinden Tâcizâde Câfer Çelebi, *Hevesnâme* adlı eserinde İstanbul'un tanzim çalışmalarını, *"Vasf-ı Hıtta-i*

---

1 Fetih öncesinde İstanbul'un sorunları ile alakalı olarak bkz. Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, çev. B. Umar, İstanbul 2003, s. 147.

2 "Boundelmonti 1422", *Seyyahların Aynasında İstanbul*, neşr. Ü. Meriç, İstanbul 2010, s. 62; "Cırıaco 1418-1447", *Seyyahların Aynasında İstanbul*, s. 71; Pero Tafur, *Travels and Adventures 1435-1439*, ed. M. Letts, Gorgias Press 2007, s. 138-148; Ruy Gonzales De Clavijo, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*, çev. Ö. R. Doğrul, Kesit Yayınları, İstanbul 2007, s. 41, 50.

3 *Kritovulos Tarihi 1451-1467*, çev. A. Çokona, İstanbul 2012, s. 271.

4 Kıvâmî, *Fetihnâme-i Sultan Mehmed*, neşr. F. Babinger, İstanbul 1955, s. 67-71; Kıvamî'nin eseri üzerine yapılmış Yüksek Lisans çalışması için bkz. Ceyhun Vedat Uygur, *Kıvâmî'nin Fetihnâme-i Sultan Mehmed'i ve Dil Özellikleri*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YayınlanmamışYüksek Lisans Tezi, Konya 1991, s. 272-276.

5 Dukas, *Bizans Tarihi*, neşr. Vl. Mırmıroğlu, İstanbul 1956, s. 193.

6 Tursun Bey, *Târih-i Ebu'l Feth*, neşr. M. Tulum, İstanbul 1977, s. 65-76.

İslambol" başlığı altında manzum olarak geniş bir şekilde nakleder[7]. II. Mehmed'in kendisinin bizzat katılarak gerçekleştirdiği seferlerin akabinde her fethedilen yerin alimleri ve mesleği olan insanlar özenle seçilip buraya taşınmış, İstanbul gözde bir şehir haline getirilmiştir[8].

II. Mehmed'in Karaman seferleri de bu noktada ayrı bir önem kazanmaktadır. Çünkü bu seferler sonrasında İstanbul'a Karaman bölgesinden mühim bir nüfus getirilmiş ve bunlar şehrin muhtelif bölgelerine iskân edilmişlerdir. Osmanlı fetihlerinin hemen hemen hepsinde sistematik olarak uygulanan iki farklı aşamanın olduğu görülmektedir. Osmanlılar ilk önce komşu devletler üzerinde bir çeşit siyasi himaye, ardından da yerel hanedanları tasfiye ederek söz konusu ülkede hâkimiyet kurmaya çalışmışlardır. Bunu gerçekleştirirken de hassas bir kolonizasyon ve fetih yöntemi kullanmışlardır[9]. Bu siyaset Karamanoğulları Beyliği üzerinde de hassasiyetle icra edilmiştir.

Yerleşmiş oldukları bölgede Moğollara ve Ermenilere karşı ciddi mücadele ve muhalefette bulunan Karamanlılar, Türkiye Selçuklularının ortadan kalkmasından sonra Lârende, Konya, Aksaray, Niğde, Afyon gibi belli başlı şehirleri hâkimiyetleri altına alarak kendileri için ciddi rakip olarak gördükleri Osmanlılarla, Orhan Bey döneminden başlayarak uzun yıllar mücadele etmişlerdir[10]. Tamamıyla siyasî hâkimiyet üzerine kurulan bu mücadeleler II. Mehmed devrinde hızlanmış ve ayrı bir veche kazanmıştır. Özellikle Karamanoğlu İbrahim Bey'in ölümünden sonra halefleri arasında meydana gelen taht kavgalarından istifade eden II. Mehmed dikkatini bu bölgeye yoğunlaştırmıştır. Bölgeye yapılan seferlerden sonra Müslüman ve gayri müslim nüfus İstanbul için ehemmiyet taşıyan semtlere yerleştirilmiştir. Müslüman nüfus daha ziyade

---

7 Câfer Çelebi, Galata ve Yedikule semtlerindeki çalışmalardan bahsedip, câmilerin, köşklerin, hamamların ve diğer binaların yapımını etraflıca anlatır. Tâcizâde Câfer Çelebi, *Hevesnâme,* haz. H. Demir-H. Atay), http://courses. washington. edu/otap/texts/a_heves. html, s. 7 vd.

8 Mahmut Ak, "Fatih Döneminde İstanbul'da İmar Faaliyetleri ve Mahalle Yerleşimi Hakkında", *İstanbul Şehir ve Medeniyet,* İstanbul 2004, s. 243.

9 Halil İnalcık, "Osmanlı Fetih Yöntemleri", *Söğütten İstanbul'a,* ed. O. Özel-M. Öz, Ankara 2005, s. 465.

10 Geniş bilgi için bkz. Şehabeddin Tekindağ, *XIII-XV. Asır Cenûbi Anadolu Tarihine Ait Bir Tedkik*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1947.

ulema ve eşraftan oluşurken, Ermeni ve Rum olmak üzere ikiye ayrılan gayri müslim nüfus ise daha çok zanaatkârlardan meydana gelmiştir.

II. Mehmed'in Karamanoğulları üzerine, neticesi sürgünle bitmiş, makalemize konu olan iki seferi bulunmaktadır. Birinci sefer 1467, ikinci sefer de 1472 tarihlerinde yapılmıştır. Bu tarihlerden önce İstanbul'a Karaman'dan ahali getirilmesi ile alakalı dönemin kaynaklarında ve özellikle 1455 tahririnde herhangi bir bilgi yoktur[11].

Döneme ait bir takım kaynaklar, II. Mehmed'in Karaman seferlerinden bahsetmekle birlikte İstanbul'a nakledilen nüfus hakkında fazla bilgi vermezler. Hatta bazı müellifler, bizzat seferde bulunmuş olmalarına rağmen İstanbul'a yapılan göçten hiç bahsetmezler. Mesela sefere iştirak ettiğini bildiğimiz Hamîdî, Karaman bölgesinde yer alan Gevele Kalesi'ni ve Konya'yı tasvir edip oraların alınmasını anlattıktan sonra savaşın safahatına dair bazı teferruatları vermesine mukabil, sürgünle alakalı hiçbir bilgi vermez. Keza Nişancı Mehmed Paşa, Konya Kalesi'nin h. 872'de (m. 1467-68) alınmasına tarih düşüp seferle ilgili malumat kaydetmesine rağmen İstanbul'a yapılan nakil hakkında sükut etmektedir. İdris-i Bidlisî de göç hususunda susar. Tursun Bey de göçle alakalı hiçbir bilgi vermeyen müellifler arasındadır. Oruç Bey ve Enverî de Karaman seferi hakkında bilgi vermelerine rağmen sonrasında yapılan sürgün hakkında malumat vermemektedirler[12].

İstanbul'a yapılan nakillerle ilgili bilgi veren devir kaynakları; Âşıkpaşazâde, Neşrî, Sarı Kemal, Baba Yusuf-ı Hakîkî, Şikârî ve bir Ermeni kaynağıdır. Sonraki devir kaynakları ise Kemal Paşazâde, Hoca Saâdeddin Efendi ve

11 Halil İnalcık, *The Survey Of İstanbul 1455*, İstanbul 2012.

12 Ostravica'lı Konstantin'in verdiği bilgi için bkz. *Bir Yeniçerinin Hâtırâtı*, yay. K. Beydilli, İstanbul 2003, s. 72; Mevlâna Hamîdî, *Külliyât-ı Dîvân-ı Hamîdî*, tıpkıbasım neşri, İ. H. Ertaylan, İstanbul 1949, s. 67-73; Nişancı Mehmed Paşa, "Osmanlı Sultanları Tarihi", *Osmanlı Tarihleri*, neşr. N. Atsız, İstanbul 1949, s. 355-356; *Oruç Beğ Tarihi*, neşr. N. Öztürk, İstanbul 2008, s. 120*; Düstûrnâme-i Enverî*, neşr. N. Öztürk, İstanbul 2003, s. 47; İdris-i Bidlisî, *Heşt Behişt*, Nûruosmâniye Kütüphanesi, F. Y. nr. 3209, vr. 450 a, 475 ab; Behiştî Sinan Çelebi, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Süleymaniye Ktp., Mikrofilm Arşivi, T. Y., nr. 2764, vr. 182b.

Müneccimbaşı Ahmed'dir[13]. Bu kaynaklardan konumuzu işlerken yeri geldikçe istifade edilecektir.

II. Mehmed'in Karaman bölgesine ilk seferi yukarıda da ifade edildiği gibi h. 872 (m. 1467-68) senesinde gerçekleşmiştir[14]. Akkoyunlular üzerine yürümeye karar veren II. Mehmed, Afyon'a geldiği zaman daha evvel Karamanoğlu ve Dulkadirliler ile yapılmış olan tâbiiyet anlaşması gereği onları da sefere çağırmıştır. Karamanoğlu Pir Ahmed Bey, bu çağrıyı reddettiği gibi Akkoyunlu ve Venedikliler gibi Osmanlıların rakipleriyle işbirliği yapmaktan da çekinmemiştir. Bunun üzerine Padişah *"ol hârı râh-ı rehgûzerinden"* kaldırmaya karar vermiş ve Konya üzerine yürümüş, Karamanoğlu Pir Ahmed Bey direnemeyerek Lârende'ye kaçmıştır. Onun takibine Mahmud Paşa memur edildiyse de yakalanamamıştır. Padişahsa Konya'yı kuşatarak zabt edip, Gevele Kalesi ve Ereğli'yi almıştır. II. Mehmed, burada Mahmud Paşa'ya bölgeden İstanbul'a evler sürülmesini emretmiş o da bu emri yerine getirmek için harekete geçmiştir; fakat bu işte gevşek davrandığı gerekçesi ve Rum Mehmed Paşa'nın da tesiriyle vazifesinden azledilip yerine Rum Mehmed Paşa getirilmiştir. Devrin kaynaklarından Âşıkpaşazâde'de hadise şu şekilde nakledilir: *"Andan sonra Padişah hükm itti Lârendeden İstanbul'a evler süreler ve Konya'dan dahî süreler. El hâsılı kelâm ehli sanâyîden bir niçe evler sürdüler.* (Rum Mehmed Paşa Hünkâra) *Sultanım Mahmud sürdigi evleri teftîş edib ekserî fakürlerdir ve hem az sürdü ve gâzîlerin sürmedi. Padişahda var imdi sen dahi göreyüm ne kadar evler yazasın dedi. Bu Rum Vezir İstanbul'un intikâmını almaya gayette müştâk idi. Bu kez fursat buldu el hâsıl kelâm Lârende'den ve*

---

13 Zikretmiş olduğumuz kaynakların değerlendirilmesi ve haklarında bilgi için bkz. H. İnalcık, "Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı", *Söğütten İstanbul'a,* editör O. Özel-M. Öz, Ankara 2005, s. 119-145; Ş. Tekindağ, "Osmanlı Târih Yazıcılığı", *Belleten,* XXXV/140 (1971), 655-663; Abdülkadir Özcan, "Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* sayı 14 (Kayseri 2003), s. 55-62; Colin Imber, "İlk Dönem Osmanlı Tarihi'nin Kaynakları", *Söğütten İstanbul'a,* editör O. Özel-M. Öz, Ankara 2005, s. 39-71; V. L. Menage, "Osmanlı Tarih Yazıcılığının İlk Dönemleri", *Söğüt'ten İstanbul'a,* ed. O. Özel-M. Öz, Ankara 2005, s. 73-91.

14 Sadece Rûhî Çelebi hâdisenin h. 873 senesinde vâki olduğunu belirtmektedir. Tursun Bey, Neşrî, Nişancı Mehmed Paşa, Ahmed Paşa gibi müelliflerse seferin h. 872 senesinde olduğunu söylerler. Rûhî Çelebi, "Tevârih-i Âl-i Osman", nşr. H. Cengiz-Y. Yücel, *Belgeler,* XIV/18 (1992), s. 462; Tursun Bey, s. 146; Neşrî, *Kitâb-ı Cihannümâ,* II, nşr. M. A. Köymen-F. R. Unat, Ankara 1995, 785; Nişancı Mehmed Paşa, s. 355; *Ahmed Paşa Dîvânı*, nşr. A. N. Tarlan, İstanbul 1966, s. 371.

Konya'dan ziyâde evler almaktan murâdı buyıdı. Evleri yıktırdı Mevlânâ hünkârın oğlanların bile sürdürdi ol emir Ali Çelebi'ydi. Hâsılu bu Rum Mehmed Padişah emrinden ziyâde evler sürdü"[15]. Dönemin diğer kaynağı Neşrî'de de aşağı yukarı aynı ifadeler yer almaktadır, *"…andan sonra Padişah hükmetti kim, Lârendeden ve Konya'dan İstanbul'a adam ve evler süreler. Muhassal Mahmud Paşa ehl-i sanâyîden evler sürdürdü."*[16] Neşrî açıkça hem Lârende'den ve hem de Konya'dan sürgünlerin yapıldığını beyan etmektedir. Dönemin müellifleri arasında yer alan Sarı Kemal eserinde sürgün işini manzum olarak şu şekilde anlatır:

"Sekiz yüz dahı yetmiş ikide şâh
Sürer İstanbul'a halkını ol mâh
Karaman ilini ser cümle yeksân
Getürüb koydu İstanbul'a ol hân."[17]

Gerek devir gerekse de sonraki dönem kaynaklarında Rum Mehmed Paşa'ya karşı ortak bir muhalefet göze çarpar ve bütün olumsuzluklar onun üzerinden savuşturulur. Yine kaynaklardan edindiğimiz intiba Rum Mehmed Paşa'yla Mahmud Paşa arasında ciddi bir sürtüşmenin var olduğudur. Sonraki devir kaynaklarından Kemal Paşazâde bu hadiseyi naklederken, Padişahın düşmanın merkezi olan Konya'yı hafifletmek için Mahmud Paşa'ya Konya'yı sürmesi emrini verdiğini anlatıp devamında da *"O da el me'muru ma'zurun, ihtiyâr elimde değil ma'zurum dedi. Rum Mehmed Paşa'nın Mahmud Paşa'ya buğzu vardı"* diyerek bu muhalefeti açıkça belirtir. Kemal Paşazâde devamla hadiseyi *"Rum Lârende'ye bir iş etdiki en azılı düşman dahi onu yapmazdı ol diyârı öyle dağıtdıki Tatar dahi öyle dağıtmazdı hatta o Sultan Mehmed'in İstanbul'a ettiğin ben Lârende'ye etdim dedi*" şeklinde nakleder[18]. Sonraki dönem kaynağı Hadîdî ise Rum Mehmed Paşa'nın Padişah'a Mahmud Paşa'nın ahaliden rüşvet aldığını söylediğini de yazar[19]. Hem devrin kaynaklarında hem de sonraki dönem eserlerinde İstanbul'a sürüldüğü özellikle vurgulanan Mevlâna Celâleddin-i Rûmî soyundan gelen Emir Ali Çelebi oğlu Ahmed Çele-

15 Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Al-i Osman*, nşr. K. Yavuz- Y. Saraç, İstanbul 2003, s. 523.
16 Neşrî, s. 782-784.
17 Sarı Kemal, *Selâtinnâme*, nşr. N. Öztürk, İstanbul 2001, s. 176.
18 İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, VII. Defter, nşr. Ş. Turan, Ankara 1991, s. 276.
19 Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, nşr. N. Öztürk, İstanbul 1991, s. 277.

bi, Müneccimbaşı'nın ifadesiyle daha sonra II. Mehmed tarafından teselli edilmiş ve geri gönderilmiştir[20] ki ailenin 1476 ve 1483 tarihli tahrirlerde vakıf kayıtları gözükmektedir[21].

Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla II. Mehmed bu sefer neticesinde iki maksat gözetmiştir. Birincisi rakibinin nüfus yoğunluğunu kırmak, ikincisi ise yeni fethedilen İstanbul'u kaliteli nüfusla şenlendirmekti[22]. Bunun sağlandığını yukarıda zikrettiğimiz kaynakların ifadesinden rahatlıkla anlayabilmekteyiz. Şu husus da göz önüne alınmalıdır. Karaman bölgesi Türkiye Selçuklularının hem siyasî hem de ictimaî geleneklerinin tevarüs edildiği bir coğrafya olup, barındırmış olduğu nüfus Osmanlıların iskân siyaseti için önemli bir potansiyeli barındırmaktaydı[23]. II. Mehmed herhalde bu durumu da gözden uzak tutmamıştır. Fakat burada bazı meseleler karşımıza çıkmaktadır. İlki bu nüfusun kimlerden meydana geldiğini, yani ne kadarının Müslüman, ne kadarının gayri müslim olduğunu, meslek aidiyetlerini net olarak bilememekteyiz. Diğer bir soru ise getirilen bu nüfusun nerelere yani hangi semtlere yerleştirildiğidir. Kaynaklar daha ziyade ikinci sefer neticesinde göç ettirilen nüfusun yerleşme mahallerinden bahsederken, ilk sefer neticesinde getirilen nüfusun nerelere yerleştirildikleri hususunda sükût etmektedir.

II. Mehmed'in Karamanoğulları üzerine ikinci önemli seferini devrin kaynakları h. 875-876 (1471-1472) olarak tarihlendirmektedir. Osmanlı kuvvetlerinin bölgeden ayrılmasından sonra Pir Ahmed Bey, Osmanlıların ele geçir-

---

20 Müneccimbaşı eserinde Hünkâr'ın sadece Ahmed Çelebi'nin değil eşraftan diğer kimselerin de zulmen sürülmüş olduklarını görüp, gönüllerini alıp ve ikramda bulunarak onları memleketlerine gönderdiğini söyler. Müneccimbaşı Ahmed b. Lûtfullah, *Câmîu'd-Düvel*, nşr. A. Ağırakça, İstanbul 1995, s. 275.

21 Bu zâtın ismi yukarı da belirtilen kaynaklarda Ali Çelebi olarak zikredilirken Âşıkpaşazâde'nin Atsız neşri olan nüshasında, *"kim ol Emir Çelebi oğlu Ahmed Çelebidür"* ifadesinde ismin Ahmed Çelebi olduğu anlaşılmaktadır ki vakıf kayıtlarında da isim Ali Çelebi oğlu Ahmed Çelebi olarak geçmektedir. Aşıkpaşaoğlu, *Tevârih-i Âl-i Osman*, nşr. N. Atsız, *Osmanlı Tarihleri*, İstanbul 1949, s. 216; Bu ailenin vakıfları için bkz. 1483 tahriri için, M. Akif Erdoğru, "Murad Çelebi Defteri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVIII/2 (İzmir 2003), 103; Fahri Çoşkun, *1483 Târihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996, s. 53.

22 Tursun Bey, s. 67.

23 Bu husus için bkz. Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisâdi ve İctimâî Tarihi II*, İstanbul 1995, s. 9-50.

diği yerleri tacize başlamış ve bir kısmını da elde etmiştir. Bunun üzerine II. Mehmed bölgeye Rum Mehmed Paşa, arkasından da İshak Paşa'yı göndermiştir. İki seneye yayılarak gerçekleştirilen bu seferin, bölgenin ve Karamanoğullarının siyasî geleceği için önemli neticeleri olmuştur[24].

Devrin kaynaklarına istinaden bu seferin iki aşamalı olarak yürütüldüğünü söylemek mümkündür. Birinci aşama Rum Mehmed Paşa'nın Lârende, İç-il ve Ereğli merkezli olarak yürütmüş olduğu harekât; diğeri de İshak Paşa'nın Lârende ve Aksaray merkezli yürüttüğü seferdir. Tursun Bey'in, *"Sultan Karaman cânibine Rum Mehmed Paşa'yı andan sonra İshak Paşa'yı saldı"* ifadesi bunu açıkça göstermektedir[25]. Lârende'ye giren Rum Mehmed Paşa, Padişah'ın emriyle buradan İstanbul'a sürgünlere başlamıştır. Âşıkpaşazâde hadiseyi şu şekilde nakleder: *"Padişah Veziri Rum Mehmed'i göndürdi kim var Karamanoglı'nı ol vilâyetten sür çıkar didi. Rum Mehmed yörüdi Lârende'ye vardı mescidlerin ve medreselerin yakıb yıkdı, atası evi gibi harâb eyledi ve şehrin avratını ve oğlanını soydurdı üryan itdürdi. Ol zâlim Rum hiç esirgemedi ol Müsülmânlara bunun gibi hakâretler itdürdi. Lârende'den Eregli'ye çıkdı Eregli'nün vilâyetini ve köylerini harâb itdürdi. Ol vilâyet halkı eyitdi: bu vilâyet hod Resûlünün vakfıdır didiler sen bunı böyle harâb itdün yarın kıyâmet güninde Allah Resûlü'nün katına vardıgun vaktın ne cevab virürsin didiler. Bunun gibi söz diyenleri ol zâlim Rum öldürtdi. Andan sonra Varsak vilâyetinde Uyuz Beg dirler idi anun iline girdi. Karaman'dan aldığı haram kesbi taş arasında döküb gitdi Varsak dahi geldi bu konşumuz Karamanlu rızkıdur bu Rum ne keremlü kişimiş didiler agzına söge söge divşürdiler"*. Rum Mehmed Paşa'nın bu tavırları Padişah'ın tepkisini çekmiş olacak ki Mehmed Paşa'yı azledip yerine İshak Paşa'yı tayin etmiştir. Bunu yine Âşıkpaşazâde'nin, *"Padişah İshak Paşa'ya bu Rum devletsüz ol vilayetde hayli bedbahtlıklar itmiş imdi sen var Karaman'ın müfsidlerin çıkargıl didi"* ifadesinden anlamaktayız[26]. Aşağı yukarı aynı şeyleri söyleyen Neşrî, Rum Mehmed Paşa'nın öldürülmesiyle ilgili olarak; *"Ahir kendüyi dahi hünkâr it gibi tepeleyib ol Müslümanların*

---

24 Âşıkpaşazâde, s. 255-259; Tursun Bey, s. 149; Neşrî, s. 789-795; Ş. Tekindağ, "Son Osmanlı Karamanlı Münasebetleri Hakkında Araştırmalar", *Tarih Dergisi*, sayı 17-18 (Mart 1962-Eylül 1963), İstanbul 1963, s. 57-64.

25 Tursun Bey, s. 149.

26 Âşıkpaşazâde, s. 526-527.

intikamını alıverdi" demektedir[27]. İshak Paşa önce Lârende'ye ardından da Aksaray'a gelmiştir. Pir Ahmed Bey mukavemet edemeyip Uzun Hasan'ın yanına kaçmış, kardeşi Kasım Bey de Osmanlı kuvvetlerinin karşısına çıkmaya cesaret edememiştir.

İkinci sefer neticesinde özellikle de İshak Paşa'nın bölgeye gelmesiyle Karaman'dan İstanbul'a sürgünlerin yapıldığını bilmekteyiz. İshak Paşa Aksaray'dan İstanbul'a sürgünler yapmıştır. Burada önemle belirtmemiz gereken husus son seferin tesirinin büyük olduğudur. Bunu devrin kaynaklarında hadisenin geniş yankı bulmasından anlamaktayız. Bu hususu ilgili eserlerden nakiller yaparak değerlendireceğiz.

İshak Paşa'nın Aksaray'dan İstanbul'a yapmış olduğu sürgünler hakkında Osmanlı kroniklerinde sarih ifadeler vardır. Bu konuda Neşrî, *"İshak Paşa dahi Akasaray'a geldi Padişah'dan hüküm geldi Aksaray'dan İstanbul'a ev süresin diye şimdiki halde İstanbul'da Akasaraylı Mahallesi ki vardır İshak Paşa sürüp getirdiğidir"* der[28]. Âşıkpaşazâde ise, *"İshak Paşa Aksaray'a geldi. Padişah'dan emrolundı Aksaray'dan evler sürüp İstanbol'a gönderesin diyü İshak Paşa dahı Aksaray'dan sürgün idüb alub getürdi. Şimdiki hinde Aksaraylu mahallesi didükleri İshak Paşa sürüb getirdiği halkdur"* şekliyle hadiseyi nakleder[29]. Tursun Bey'in, "(İshak Paşa) *...bakıyyei mütemerridinden ol memleketi tahlis itdürdi"*[30] sözünden de buradan bir sürgünün yapıldığı anlaşılmaktadır. Sonraki devir kaynaklarından Kemal Paşazâde ise; *"İshak Paşa Niğde'den Aksaray'a vardı mezkûr diyardan İstanbul'a bir nice yüz ev sürdü"* demektedir[31]. Yine sonraki devir kaynaklarından Hoca Saâdeddin Efendi, Rum Mehmed Paşa'nın halkı zorla sürdüğünü, İshak Paşa'nın ise Aksaray'dan İstanbul'a ahaliyi getirdiğini şu cümlelerle anlatmıştır; *"Aksaray'dan İstanbul'a evler sürdi, hâlâ ol belde-i mua'zzamada Aksaray mahallesi dimekle iştihâr bulan mahalle nüzûl itmişler..."*[32]

---

27 Neşrî, s. 789.
28 Neşrî, s. 791.
29 Âşıkpaşaoğlu, s. 219.
30 Tursun Bey, s. 149.
31 Kemal Paşazâde, s. 307.
32 Hoca Saâdeddin Efendi, *Tâc'el Tevârih*, I, İstanbul 1862, 517.

Gedik Ahmed Paşa'nın Karamanoğulları üzerine yapmış olduğu sefer bütün Osmanlı kaynaklarında zikredilmektedir. Ancak Angiolello hariç hiçbirisi Karaman hanedanından birkaç kişinin sürülmesi[33] dışında herhangi bir sürgün hadisesinden bahsetmezler. Devrin kaynaklarından Angiolello, Gedik Ahmed Paşa'nın Lârende şehrine yerleştiğini orada iki ay kaldığını, sonra da şehri yağmalayıp, beylerin kafalarını kestiğini, genç erkekler, kızlar ve iyi ailelerin Trakya'ya götürüldüğünü söylemektedir[34]. Tarihi kaynak olarak dikkatli bir şekilde kullanılması gereken ve Karaman sahasında kaleme alınan Şikârî Tarihi'nde konumuzla ilgili bazı bilgiler mevcuttur. Herhangi bir tarih kaydının düşülmediği eserde, verilen rakamlar ve yıl hesapları çok abartılıdır. Şikârî'de verilen malumata göre bölgeye seferler iki aşamalı olarak yapılmakta, ikinci sefer Gedik Ahmed Paşa'nın vezirliği döneminde gerçekleşmekte ve sürgünler de onun eliyle icra edilmektedir. Şikârî hadiseyi, *"Sultân Mehemmed gelüb şehre kondu. Karamanoglu'nun sarâyların yıkub yerine bir hisâr yapdı ki, her kulesi âsmâna erişdi. Diledi ki bu şehri yakub katl-i 'âm ede. Ulemâ icâzet vermeyüb İstanbul'u yeni almış idi. Murâd eyledi ki cümle halkı İstanbul'a süre. Defterile şehrin içinden otuz bir bin Müselmân evi, yedi bin kâfir sürgün eyledi. Andan geçüb Aksarây'ı sürüb İslâmbul'a getürüb üç yüz tefsir mütâla'a eder şeyh vâ'iz müftî 'âlim ve 'âbid sürüb İstanbul'da sâkin olmayub üç yıldan sonra kaçub gene geldiler. Sultan Mehemmed gazab edüb Gedik Ahmed Paşa'yı gönderdi. Gelüb Lârende'yi ateşe verüb yıkub yakub harâb eyledi. Yüz on yedi mahalle, dört câmi'-i selâtin, üç yüz yedi vakit mescidi, yigirmi tokuz hammam, dört medrese, otuz üç tekye, yedi hankâh cümle harâb edüb âteşe urub İstanbul'a gönderdi. Koyun kuzu sürer gibi oğlun ve uşağın önüne bırakub şeyh, 'ulemâ ve fukarâ feryâd ederken yigirmi otuz bin âdem Karatâğ dibine cem' edüb kendüsi gözlerine karşu ol zibâ sarayları köşkleri Câmi'-i Sultân ve Câmi'-i Nizâmşâhî, Câmi'-i Kâşîye, Câmi'-i Hasan Basrî, Câmi'-i Karaman cümle şehri yere berâber edüb andan sonra dönüb on yedi bin er ile bu denlü fukarâları yayak oğlu ile uşağı ile döge döge sürmege başladı"* cümleleriyle nakleder[35]. Şikârî'nin naklettiği bilgilerde mübalağa bulunmaktadır. Müellif

[33] Âşıkpaşazâde, Gedik Ahmed Paşa'nın, Pir Ahmed'in hanımı ve oğlunu İstanbul'a getirdiğini söyler. Bkz. Âşıkpaşazâde, s. 531.

[34] Giovan Maria Angiolello, *Fatih Sultan Mehmet*, çev. P. Gökpar, İstanbul 2011, s. 79-80.

[35] Şikârî, *Karamannâme*, nşr. M. Sözen-N. Sakaoğlu, Karaman 2005, s. 538-539; diğer bir neşir için bkz. *Şikârî'nin Karamanoğulları Tarihi*, nşr. M. F. Uğur-M. Koman, Konya 1946,

Lârende'de 117 mahalleden bahsetmektedir. Birincisi XV ve XVI. yy. da yapılan tahrir ve vakıf kayıtlarında bütün Karaman Eyaletinde toplam ancak zikredilen miktarda mahalle bulunmaktadır. İkinci olarak İstanbul'un o tarihlerdeki nüfusu h. 881'de (m. 1476) Kadı Muhyiddin'in tespitlerine göre tahminen 60 ile 70 bin arasındadır[36]. Şikârî'nin söylediği gibi Lârende'den 30 bin insanın İstanbul'a sürülmüş olması mümkün gözükmemektedir. Burada bir şeye daha dikkat etmek gerekmektedir. Şikârî'ye göre II. Mehmed, Lârende'den ahaliyi İstanbul'a sürmüş; fakat onlar orada durmayıp geri döndükleri için ikinci kez Lârende'ye yeni kuvvetler göndermiş ve bölgeden tekrar sürgün yapılmıştır. Osmanlı kaynakları Gedik Ahmed Paşa'nın seferinden sonra Karaman muhitinden herhangi bir sürgünden bahsetmemektedir. Dolayısıyla elimizde Şikârî'yi teyit edecek herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Karaman bölgesine yapılan Osmanlı seferleri hakkında, o tarihlerde muhtemelen Aksaray'da yaşayan Baba Yusuf-ı Hakîkî (ö. h. 893/m. 1488?) kaleme almış olduğu *Hakîkînâme* isimli eserinde Osmanlıların bölgedeki faâliyetlerinden şikâyetçi olmaktadır. Bu beyitlerden bir kısmı şu şekildedir:

"Elinde Türk ü Tatar'ın zebûn olup Karaman
Yıkıldı serter uş ser nigûn olub Karaman
Dirîğ zulm ile türlü cefâvü cevr çekip
İniler uş kamunun bağru hûn olub Karaman
Gücü yeten kişiler dört yanından alıp yer
Doyar harâmilere işte hûn olub Karaman
Aceb hayalmi idi kanı şu hoşluklar
Dağıldı sanki bu gün bir oyun olub Karaman
Ki rahat olaydı ber karâr-ı sâbık hoş
Emini adl ile yine bütün olub Karaman

---

s. 119-120.

36 Topkapı Sarayı arşivinde mevcut kaynağın neşri için bkz. Rıfkı Melul Meriç, "Birkaç Mühim Arşiv Vesîkası", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, III, İstanbul 1957, s. 33-35; Alfons Maria Schneider, "XV. Yüzyılda İstanbul'un Nüfusu", *Belleten*, XVI/61 (Ocak 1952), Ankara 1952, 44; H. İnalcık, "Fatih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul'un Yeniden İnşâsı", çev. F. Unan, *Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* sayı 3 (Aralık 1988), s. 223.

II
Yıkılıp şehirler saraylar gör
Oldu evvel gibi yabanlık
Haslet-i hâfız-ı ı'bâdullah
Görün olaydı nigehbânlık
Halkı zulm ile tarumâr iden
Anlar oldu zehî cihanbânlık
Karamanlığını komaz Karaman
Gitmiş olaki İbn-i Osmanlık
Gâzîlik garete mübeddel oldu
Bereket bulunamı bir sürüde
Ki ana kurt ede çobanlık."[37]

Osmanlı kaynakları şehre getirilen insanların nasıl yerleştirildiklerini, kendilerine yapılan muameleyi az da olsa nakletmektedir. Tursun Bey İstanbul'-un imarı bahsinde şehre getirilenler hakkında, "…(II. Mehmed) *buyurdu ki keferenün uruş-i hâviyesinden … her kim ihtiyârı ile gelüb sâkin olur ise tutduklı tutduğı ev mülki ola. Bu terğîb ile bayu yohsuldan her tarafdan dökülüb geldiler evler ve saraylar tuttılar"*[38] diyerek II. Mehmed 'in İstanbul'a nüfus iskân etme iradesini ortaya koyar. Kritovulos, "*Sultan şehre sadece Hıristiyanlardan değil kendi kavminden ve Musevilerden de çok sayıda insan yerleştirdi"*[39] diyerek bu durumu destekler bir nakilde bulunur. Devrin mühim kaynakları arasında yer alan Dukas, II. Mehmed'in iskân meselesine ne kadar

---

37 F. Nâfiz Uzluk, "Karamanoğulları Hakkında İki Ağıt", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, sayı 217 (1962), Ankara 1963, s. 84-86; İ. H. Konyalı, *Niğde -Aksaray Tarihi II*, İstanbul 1974, s. 1577, 1578, 2710-2711; Baba Yusuf-ı Hakîkî, Somuncu Baba lakâbıyla tanınan Hamîdüddin Aksarâyi (hz)'nin oğludur. Kabri Aksaray'da olup, vakıf kayıtlarında ismi zikredilmektedir. *Hakîkinâme* ismiyle bilinen manzum eserinin tek nüshası iki cilt halinde sülalesinden Sâdi Somuncuoğlu'nda bulunmaktadır. Eserin birinci cildi Erdoğan Boz tarafından çalışılmıştır. Bkz. Erdoğan Boz, *Hakîkî Dîvânı*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya 1996; Eserin çalışılan kısmında bizim konumuzu ilgilendiren beyitleri mevcut değildir. Erdoğan Boz'la yaptığımız görüşmede eserin ikinci cildini yayına hazırladığını söyledi; Karaman'ın Ermenek ilçesinde deyim olarak kullanılan, *"başına Alosman (Ali Osman) sancağı geçsin"* ifadesinin doğrusu, *"Âl-i Osman sancağı"* şeklinde olmalıdır. Bu deyim de mânâsı unutulsa bile lâfız olarak hâtırâsı halk arasında bugüne kadar yaşamıştır.

38 Tursun Bey, s. 67.

39 Kritovulos, s. 283.

önem verdiğini, *"Padişah aynı zamanda şark ve garp vilayetlerinden Eylül ayına kadar beşbin ailenin şehre getirilip iskân olunmalarını ve nakilleri için deftere ithal olunacak olan aile efradı, İstanbul'a gelmek istemeyecek olurlarsa idam olunmalarını emretti"*[40] cümleleriyle anlatır.

İstanbul'a iskân edilen nüfusun nitelikli insanlardan seçildiğini, bunların ekseriyetle elinden iş gelir ve ilim sahibi kimseler olduklarını kaynaklar zikretmektedir. Tursun Bey yukarıda aktardığımız cümlelerinin devamında, *"…her memleketden bir mikdâr-ı ma'dûd, ad ile meşhûr hâceler geldiler…"*[41] diyerek ilim sahibi kimselerin İstanbul'a getirildiğini anlatır. Kritovulos da, *"Sultan şehrin imar ve iskânıyla ilgilendi…bir meslek sahibi olanları şehrin içine yerleştirdi, diğerlerini şehrin dışındaki köylere yerleştirdi"*[42] diyerek elinden iş gelenlerin şehir merkezine diğerlerinin de etrafa dağıtıldığını yazmaktadır.

II. Mehmed'in Karaman bölgesinden hangi meslek erbabını ve gayri müslimlerden kimleri getirdiği hakkında elimizde fazla ve kesin bir bilgi mevcut değildir. Osmanlı müelliflerinden Âşıkpaşazâde ve Neşrî hemen hemen aynı uslubu kullanarak bu hususta, *"…el hâsıl-ı kelâm ehl-i sanâyîden bir niçe evler sürdüler"*[43] derler. Şikârî ise göçe tâbi tutulanların keyfiyeti hakkında sıhhatli olmasa da en fazla malumatı veren kaynaktır. Şikârî; "… (II. Mehmed) *İstanbul'u yeni almış idi. Murâd eyledi ki cümle halkı İstanbul'a süre. Defterile şehrin içinden otuz bir bin Müselmân evi, yedi bin kâfir sürgün eyledi. Andan geçüb Aksarây'ı sürüb İslâmbul'a getürüb üç yüz tefsir mütâlâ'a eder şeyh, vâ'iz, müftî, 'âlim ve 'âbid sürüb . . . Sultân Mehemmed gazab edüb Gedik Ahmed Paşa'yı gönderdi. Gelüb Lârende'yi âteşe verüb yıkub yakub harâb eyledi. Yüz on yedi mahalle, dört câmi'-i selâtin, üç yüz yedi vâkit mescidi, yigirmi tokuz hammam, dört medrese, otuz üç tekye, yedi hankâh cümle harâb edüb âteşe urub İstanbul'a gönderdi"*[44] diyerek kendince bir izahat yapar. Burada verilen rakamlarda abartma olsa da gönderilenlerin ilmiye sınıfından olduğunun belirtilmesi önemlidir. Aşağıda da işleneceği üzere İstanbul'a

40 Dukas, s. 193.
41 Tursun Bey, s. 67.
42 Kritovulos, s. 413.
43 Âşıkpaşazâde, (Yavuz-Saraç), s. 523; Neşrî, s. 783.
44 Şikârî, s. 538-539.

sürgüne tâbi tutulanlar getirilmiş oldukları yerler ve meslekleri gözetilerek aşağı yukarı aynı muhite yerleştirilmişlerdir. Karaman bölgesinden getirilen Müslüman ahali daha çok devletin müesseselerinin yer aldığı özellikle de medreselerin yoğun olduğu semtlere yerleştirilmişlerdir. Tarihi kaynaklarda zikredilen ehli sanâyî ve ulemânın sürgün edilmesi kayıtlarıyla bu işlem birbiriyle uyumluluk arz etmektedir[45].

Karaman muhitinden nakledilen gayri müslim nüfus gerek Osmanlı kaynaklarında, gerekse de diğer yabancı eserlerde, *"Karamanlılar"* ismiyle anılmaktadır. Yalnız burada şu hususu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Orta Anadolu başta olmak üzere Anadolu'nun birçok yöresinde gayri müslim nüfus Karamanlılar ismiyle anılmaktadır. Osmanlı Arşiv vesikalarında ise, *"zımmiyân-ı Karamâniyân"* şekliyle isimlendirilmişlerdir[46]. İstanbul'a getirilen gayri müslim nüfusun da bundan dolayı bu isimle zikredilmiş olması mümkündür; fakat bunların ne kadarının Rum yahut Ermeni oldukları hakkında net bir bilgimiz mevcut değildir. Ancak kaynaklardan çıkartabildiğimiz kadarıyla Karaman'dan İstanbul'a getirilen gayri müslim nüfus Rum ve Ermenilerden oluşmaktadır. İşaret edilmesi lüzumlu hususlardan birisi de Karaman bölgesinde bulunan gayri müslim nüfusun varlığıdır. Gerek 1476 ve 1483, gerekse sonraki devir tahrir ve sair arşiv vesikalarında gayri müslim nüfusun mevcudiyeti açıkça

---

45 İlber Ortaylı, İstanbul Türkçesi'nin çıkışını anlatırken, "*genellikle Aksaray fatih semtlerindeki konuşma dili, örnek Türkçe sayılıyor. Nedeni ise bu semtleri bürokratların, medrese ulemasının, öğretmen öğrenci takımının 15-16 yüzyıldan beri mekan edinmeleri olabilir"* demektedir. Bkz. İlber Ortaylı, *İstanbul'dan Sayfalar*, İstanbul 1986, s. 22; İ. Ortaylı'nın ince ve süzülmüş bir Türkçe'nin çıktığını söylediği bu semtlerle ilgili olarak Eremya Çelebi, Aksaraylılar gayet edebli insanlardır hep başları önünde yürürler der ve bunun umûmî bir kanaat olduğunu söyler. E. Çelebi, *a.g.e.*, s. 78.

46 Bu gayri müslim Karamanlıların ırki mensubiyetleri, dilleri ve kültürleri hakkında farklı incelemeler mevcuttur. Bkz. J. Eckmann, "Anadolu Karamanlı Ağızlarına Dair Araştırmalar", *D.T.C.F.D.*, VIII / 1-2 (Mart- Haziran 1950), 165-200; Osman F. Sertkaya, "Grek Harfleriyle Yazılmış Anadolu Karamanlı Ağzı Metinleri Üzerine", *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, II/28 (Harvard 2004), s. 1-21; Evangalia Balta, *People et Production*, İstanbul 1999; Semavi Eyice, "Anadolu'da Karamanlıca Kitâbeler", *Belleten*, XXXIX/153 (1975), 25-48; Yonca Anzerlioğlu, *Karamanlı Ortodoks Türkler*, Ankara 2003; Fatih Sultan Mehmed'in oğlu Şehzâde Mustafa'nın maiyetinde Konya'da bulunan İtalyan Angiolello, Konya'nın Meram bölgesinde yaşayan Ortodoksların Türkçeyi ibadet dili olarak kullandıklarını ve kitaplarının Arap harfleri ile Türkçe olduğunu görmüştü. Angiolello'dan naklen bkz. Mahmut Şakiroğlu, "Karmanlidika", *Belleten*, XXXVIII/152, 762 (Kitap tanıtımı).

görülmektedir; ancak bu önemli kayıtların hemen hemen hiç birisinde İstanbul'a yapılan göçle ilgili bilgi bulunmamaktadır. Sadece Ş. Tekindağ, Karaman'dan getirilip İstanbul'a yerleştirilen Ermeniler ile ilgili olarak, *Defter-i Evkâf-ı Eyâlet-i Karaman*'daki *"Hümam kızı Fatma Hatun evleri Şahne mahallesinde dört ev, bir çardak havlusu ile içli dışlı harap. Kızıl oğlu yanında bağ yeri ki Ermenler Mahallesi önündeki yerde"* kaydına atıfta bulunarak Lârende'den İstanbul'a yerleştirilen Ermeniler olduğunu söylemektedir[47].

Yukarıda da işaret edildiği gibi İstanbul Kadısı Muhyiddin Çelebi ile İstanbul zâimi Mahmud Çelebi tarafından h. 881 (m. 1476) yılında tutulan *muhasebe icmal defteri'nde, "der nefs-i İstanbul"* başlığı altında Karaman'dan getirilen gayri müslim nüfus *Karamanlılar* ismiyle zikredilmekte ve onlara ait ev sayısı da 384 olarak verilmektedir. Burada ilginç olan nokta bu Karamanlıların hem Ermeni olduklarının açıkça belirtilmesi hem de listede mevcut olan diğer gayri müslimlerden ve hususiyle de Ermenilerden ayrı olarak, *"hânehâ-i Karamâniyân bâ şekl-i Ermeni üç yüz seksen dört"* ifadesiyle zikredilmiş olmasıdır. Çünkü listede Rum, Ermeni, Yahudi, Nasrani gibi gayri müslim unsurlar Karamanlı Ermenilerden ayrı olarak yazılmışlardır[48].

Karaman bölgesinden Ermenilerin getirilmesi ile ilgili olarak elimizde mühim bir Ermeni kaynağı mevcuttur. Rahip Mardiros İstanbul'da Temmuz 1480'de kaleme aldığı, *"Handes Amsorya"* ismiyle Viyana'da basılan eserinde, *"1479 senesinde ise hünkârın emri ile (İstanbul'a) sürülen Karamanlı Ermenilerin içinde bulunan ben Mardiros, İstanbul'a Sivaslı rahip Mateos'un ve Trabzonlu rahip Abraham'ın yanına götürüldüm. Hünkâr onları patriklik için getirtmişti…"*[49] diyerek önemli bilgiler vermektedir. Bu ifadelerden II.

---

47 Defter kaydı için bkz. Uzluk, *Karaman Eyâleti Vakıfları*, s. 24; Tekindağ, *Son Osmanlı*, s. 62; bölgedeki gayri müslim nüfus varlığı için bkz. Osman Gümüşçü, *Tarihi Coğrafya Açısından Bir Araştırma, XVI. Yüzyıl Lârende (Karaman) Kazâsında Yerleşme ve Nüfus*, Ankara 2001; Mustafa Oflaz, *16. Yüzyılda Niğde Sancağı*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Van 1992; Alaeddin Aköz, *16. Asırda Karaman Kazası*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1992; Doğan Yörük, *Aksaray Sancağı (1500-1584)*, Konya 2005.

48 Gnş. bilgi için bkz. Meriç, a.g.m., s. 34; A. M. Schneider İstanbul'un nüfusu ile alakalı makalesinde Kadı Muhyiddin'e dayanarak Karamanlıların hane sayısını 750 olarak verir. Schneider , a.g.m., s. 44.

49 Mardiros'dan naklen bkz. Hrand D. Andreasyan, "XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 3 (Ekim 1972), İstanbul

Mehmed'in gerçekleştirdiği iki seferin dışında da Karaman bölgesinden İstanbul'a nüfus naklettirmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Karaman muhitinden Ermenilerin getirildiği ve bunların içinde din adamlarının da bulunduğu bu kaynakla teyit ve tespit edilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da Mardiros'la birlikte gelen Ermeniler h. 881 (m. 1476) senesinde yapılmış olan sayımdan yaklaşık dört yıl sonra gelmişlerdir. Dolayısıyla Mardiros'un vermiş olduğu tarihten önce gelen Ermenilerin oranında artış olacağı aşikârdır.

Ermeni müellifi İnciciyan İstanbul'la ilgili eserinde Karaman'dan getirilen Ermenilerle alakalı olarak, *"Surp Georg adını taşıyan üçüncü Ermeni kilisesi, Samatya'da denize nazır bir seddin üzerindedir. Ermeni kiliselerinin en büyüğü olan bu kilise, 1641 tarihine kadar Ermeni patrikhane makamı olmuştur. Rivayete göre II. Mehmed İstanbul'a getirilen Ermenilerden Karaman tarafından gelenlerini Samatya'da yerleştirmiştir ve onlar önce bu kilisenin önünde bulunan ormanda çadır içinde bilâhare de kilise'nin etrafında yaptıkları bin kadar evde ikâmet etmişlerdir. Kilise o zaman kanlı bir hadiseden dolayı kapatılmış bulunuyordu ve bunun için ona Kanlı Kilise adı verilmişti"*[50] şeklinde bilgiler vermektedir. Herhangi bir kaynağa atıfta bulunmayan İnciciyan, Karamanlı Ermenilerin yerleşme mahalleri, dini rolleri ile ilgili mühim nakillerde bulunur.

II. Mehmed tarafından Ermeni nüfusun Karaman vilayetlerinden getirilmesinin mühim sebeplerinden birisini de onun İstanbul'u aldıktan sonra gayri müslimlere karşı takip etmiş olduğu siyasette aramak gerekmektedir. Bizans döneminde İstanbul'da çok sayıda Gregoryan Ermeni bulunmasına rağmen bir patriklik merkezi yoktu ve onlara karşı sindirme siyaseti uygulanmaktaydı. Dolayısıyla arada bir münaferet mevcuttu. II. Mehmed İstanbul'un fethinden sonra Ortodoks Hıristiyanlara vermiş olduğu imtiyazı Ermenilere de vermiştir. Ermenileri, İnciciyan'ın zikrettiği muhite yerleştirip bir de patriklik makamı tesis etmesi, takip edilen siyasetin neticesi gibi gözükmektedir. Nitekim

1973, s. 148.

[50] Bu kilise Rumlarla olan mücadeleden dolayı yanmıştır. P. Ğ. İnciciyan, *XVIII. Asırda İstanbul*, nşr. H. Andreasyan, İstanbul 1956, s. 31.

1608'de İstanbul'u ziyaret eden Polonyalı Simeon'un, *"Ermeni patriği Grigor Kayseri'li bir vardapetti"* demesi de dikkat edilmesi gereken bir bilgidir[51].

Ermenilerin dışında İstanbul'da Karamanlılar ismiyle bilinen ikinci gayri müslim unsur Rumlardır. Bunların da II. Mehmed devrinde Karaman bölgesinden getirilmiş gayri müslimlerden olmaları kuvvetle muhtemeldir. Kömürciyan, eserinde Karamanlı Rumlarla ilgili olarak, *"Karamanlıların önce Yedikule civarında sakin ayrı bir cemaat teşkil ettikleri, eski Rum kiliselerinden olup bugün Samatya'dan Narlıkapı'ya doğru caddenin sol kenarında bulunan Hagios Konstantinos Kilisesi'nin tarihinden anlaşılmaktadır. Bu kilisenin o zaman "Karamanlılar Kilisesi "diye yâd edildiği eski kayıtlarda görülmektedir. Bu Karamanlılar Mahallesi'nde iskân edilmiş olan Karamanlı halk bilâhare Fener'e ve Kumkapı'ya, daha sonrada şehrin diğer mıntıkalarına dağılıp oralardaki Rum kiliselerine bağlanmış ve ayrı bir cemaat halinden çıkmıştır"*[52] diyerek önemli bir malumat verir. Kömürciyan 1551 senesinde İstanbul'a gelen seyyah N. de Nicolay'ın seyahat notlarından da bilgiler aktarır. Nicolay; *"Şehrin içinde, Yedikule yakınında bulunan büyük bir mahallede Karamanlılar oturur (eski Klikyalı'lar) oturur. Bunlar diğer yabancı milletler gibi vergi ile mükelleftirler ticaret ve zenaat işiyle meşguldürler bunlar kuyumculukta ve işlemecilikte çok mahir adamlardır. Dükkanları Bedesten'in yanındadır. Karamanlı kadınlar diğer Rum kadınları gibi hamama ve kiliseye gitmek müstesna nadiren sokağa çıkarlar. Onlar alelumum evlerinde kapanarak vakitlerini nakış işlemekle geçirirler. Yaptıkları işlemeleri bedestende satışa çıkarırlar. Onların elbiseleri kadife veya ipektendir. Başlarına uzun işlemeli serpuş giyerler. Erkekler ise diğer Rumlar gibi giyinirler. Onlar aynı dinden oldukları için İstanbul patriğine tabidir"*[53] cümleleriyle Karamanlı Rumlar hakkında bilgi verip onları tavsif etmektedir.

---

51 Polonyalı Simeon , *Târihte Ermeniler*, nşr. H. Andreasyan, İstanbul 1999, s. 22.

52 Eremya Çelebi Kömürciyan, *İstanbul Tarihi, XVII. Asırda İstanbul*, nşr. H. Andreasyan, İstanbul 1952, s. 77.

53 Nicolay'dan naklen, Kömürciyan, *a. g. e.*, s. 77-78; Sula Bozis, *İstanbul Ansiklopedisi*'ne yazmış olduğu Karamanlılar maddesinde, Karamanlıların çoğunun İstanbul'da ticaretle uğraştığını bunlardan, Niğde'nin Kurdanos Köyü'nden gelenlerin sabun tüccarı, Uluağaç'tan gelenlerin kabzımal, Niğde'den gelenlerin zahireci ve peynirci, Ürgüp'ün Sinasos Köyünden gelenlerin havyar ve tuzlu balık ticareti, Kayserililerin de pastırma ve sucuk ticaretiyle uğraştıklarını, dükkanlarının da Eminönü ve Galata'da olduğunu söylemektedir. Bozis'in

XVI. asırda Avusturya sefaretinde görev yapan Stephan Gerlach, Rumca bilmeyip Türkçe konuşan Karamanlılardan bahsettikten sonra, *"bugün patrik, Karamania denilen bir yerde ayin düzenledi. Buranın halkı Rumların dininden olmakla beraber Türkçe konuşuyor ve hiç Rumca bilmiyor ya da çok az biliyor. Karamanda çok güzel bir kiliseleri var"* diyerek Karamanlı Rumlar hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca onların kiliselerinden Karamanlı Rum sokağındaki zengin Hıristiyanlardan ve mamur çok katlı evlerinden bahseder. Stephan Gerlach bu Karamanlıların Yedikule yakınlarındaki bir semtte yaşadıklarını da belirtmektedir[54].

1555 senesinde Avusturya Elçilik heyetiyle İstanbul'a gelen Hans Dernschwam, Seyahatnamesinde Karamanlı Rumlarla ilgili mühim bilgiler vermektedir. Onların Karaman'dan gelmiş olduklarını, Yedikule civarında yerleştiklerini, Grekçe anlamadıklarını, Türkçe konuştuklarını ve onlara Caramanos denildiğini, Yavuz Sultan Selim döneminde İstanbul'a getirildiklerini söylemektedir[55].

Kaynaklarda İstanbul'a getirilen ilk nüfusun şehrin perişanlığı üzerine ve çeşitli şikâyetlerinin olması sebebiyle geriye döndükleri ifade edilir. Âşıkpaşazâde Padişah'ın emriyle birçok vilayetten insanların gelip şehre yerleştiğini; fakat konulan mukataa sebebiyle bunların şehirden gittiklerini anlatırken, *"… ve bu gelen halka dahı evler virdiler şehir mâ'mur olmaga sûret tutdı. Ve andan sonra halayıka virdükleri evlere mukâta'a vaz' itdiler. Bu nesne halka güç geldi eyitdiler kim bizi latîf emlaklerümüzden sürdünüz getürdünüz bu küffarların*

---

bahsettiği bu Karamanlılar muhtemeldir ki sonraki yüzyıllarda İstanbul'a gelen Karamanlılardır. Sula Bozis'in bu bilgileri naklettiği kaynak, maddenin bibliyografyasında belirttiği Apostalidis'in anıları olmalıdır. Bunun dışında incelediğimiz devre ait herhangi bir kaynak atıf bulunmamaktadır. bkz. Sula Bozis, "Karamanlılar", *İstanbul Ansiklopedisi*, IV, İstanbul 1994, s. 458.

54 Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1573-1578*, I-II, nşr. T. Noyan-K. Beydilli, İstanbul 2007, s. 307, 328, 381, 801. Stephan Gerlach Karamanlıların kilisesindeki ayine o tarihlerde Salomon Schweiggerle birlikte gittiklerini yazmaktadır. Ancak Schweigger Yedikule'deki kiliseden bahsetmekle birlikte Karamanlı Rumlar hakkında bilgi vermez. Bkz. Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, çev. T. Noyan), İstanbul 2004, s. 148.

55 Hans Dernschwam**,** *İstanbul ve Anadolu'da Seyahat Günlüğü*, nşr. Y. Önen, Ankara 1987, s. 78; Karamalılarla ilgili ifadelerin tahlili ve diğer kaynakların değerlendirilmesiyle ilgili bilgi için bkz. Gotthard Jaschke, "Die Türkisch - Orthodoxe Kirche", *Der İslam*, 39 (1964), s. 98-99.

evlerine kiri vermek içün mi getürdünüz didiler. Ve bazı dahı avratın oglanın bıragup kodu kaçdı gitti"[56] ifadelerini kullanır. Şikârî'de de Âşıkpaşazâde'yi destekler cümleler vardır[57].

Mukataa uygulaması sayesinde herkesin gücünün yeteceği bir eve yerleşmesi sağlandığı gibi diğerleri de mülk tatbikatı ile ev sahibi olmuştur[58]. Bu bilgilerden hareketle ilk sefer sonrası İstanbul'a gelen Karamanlıların da memnun olmayarak geriye döndüklerini söylemek mümkün gözükmektedir. Yine bu kaynaklarda, alınan yeni tedbirler sonrası İstanbul'dan ayrılan ahalinin geri getirildiği, mukataanın yani kiranın kaldırılıp kendilerine yeni mülkler verilip vergiden bir süreliğine muaf tutuldukları, ondan sonradır ki İstanbul'un mamur hale geldiği anlatılmaktadır. Âşıkpaşazâde Padişah'ın Kula Şahin Paşa'nın telkiniyle mukataayı kaldırdığını anlatırken, *"…Padişah dahı anın bu sözin kabul itti mukâtaı bağışladı yine hükim buyurdı her evki virürsiz milkliğe virdüm didi andan sonra her virilen evlere mektub virdiler milkiyyete tasarruf ittiler. Şehir mâmur olmaga başladı ve imârete yüz tutdı"*[59] cümlelerini kullanır. Tursun Bey bu hususta, *"her kim ihtiyarı ile gelüb sakin olur ise tutduklu tutduğı ev mülki ola bu tergîb ile her tarafdan dökülüb geldiler evler ve saraylar tutdılar…. anlarun içün bezzazistan ve çarşular ve bazargahlar karvansaraylar yapturdı"* deyip devamla mukataanın kaldırılması hususunda bilgiler verir[60]. E. H. Ayverdi, *"1473'de yazılmış vakfiyelerde hem hudut emlaklar arasında birçok mukataaya bağlanmış olanlar varken ikinci ve üçüncü vakfiyelerde artık hepsi mülk olmuş, malından emin olan halk yeniden İstanbul'a bağlanmıştır"* diyerek vakıaya işaret eder[61].

II. Mehmed devrine ait vakfiyelerde Karaman'dan gelenler *Karamâni* ismiyle anılmakta, onlara ait yerler Ayverdi'nin de belirttiği gibi mülk olarak vasıflandırılmaktadır. Bunlardan örnekler verecek olursak, *"Karamâni Mehem-*

---

56 Âşıkpaşazâde, s. 488.
57 Şikârî, s. 538-539.
58 Ak, a.g.m., s. 244.
59 Âşıkpaşazâde, s. 488-489.
60 Tursun Bey, s. 67-68.
61 Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri Şehrin İskanı ve Nüfusu*, Ankara 1958, s. 75; Ayverdi eserinde, Fatih Sultan Mehmed'in son dönemlerinin verimli geçtiğini belirterek mescid ve mahallelerin yapım ve kurulma tarihlerine dikkat çeker.

med Fâkih milki (Mehemmed Paşa Mahallesi),"Karamâni Murad milki (Kırkçeşme Mahallesi)", "Karamâni Seydi Milki (Topyıkuğı Mahallesi)", El Esvâk (çarşılar) bahsinde ". . . dükkan Karamâni Hacı Sinan milkine muttasıldır"[62] şeklinde ifadeler vardır.

Karaman'dan ikinci sefer neticesinde sürgün edilenlerle ilgili verilen bu bilgilerden hareketle getirilenlere yeni yerler verildiğini, onların da buralarda çarşı, pazar ve yeni imaretler yaptıklarını görmekteyiz. II. Mehmed ve II. Bâyezid devri müelliflerinden Givan Maria Angiolello, *Historia Turchescha* isimli eserinde, *"tapınağın biraz ötesinde haftada bir defa güzel pazar kurulur ve burası her çeşit bezirgan ve sanatkarın bulunduğu bir dükkan denizidir ve buna Karaman Pazarı adı verilir"*[63] demektedir. Karaman Pazarı'nın bulunduğu yer Fatih Camii ile Saraçhane arasındaki Karaman Çarşısı'dır[64]. Bu muhit aynı zamanda bugün dahi *Büyük Karaman Caddesi* (Kaymakamlık binasının bulunduğu yol) olarak adlandırılmaktadır[65].

Hadîdî eserinde, İshak Paşa'nın Aksaray'dan sürüp getirdiği ahaliden bahsederken onların İstanbul'a yerleştirildiğinden ve oturdukları yere evler, çarşılar yaptıklarından bahsedip *"ana şimdi Aksaray bazârı dirler"*[66] diyerek Aksaray'dan getirilenlerin yerleştikleri yerlerden ve tesis etmiş oldukları çarşıdan bahseder. Fatih Camii'nin yapımından evvel adet olduğu üzere önce çalışanların ihtiyaçları için bir hamam yapılmıştır. Bu hamam *Karaman Hamamı* veya *Küçük Karaman Hamamı* olarak isimlendirilmiştir. Bu hamamın diğer adı Irgatlar Hamamı'dır. Fatih Camii yakınında Malta Çarşısı ile Baş İmam Sokağının birleştiği yerde türbenin yakınında olup 1918 Fatih yangınında hasar gördükten sonra 1928'de yıkılmıştır. Bugün ayakta değildir. Karaman Hamamı isminin ne zamandan itibaren kullanıldığını bilememekteyiz. Bu muhit aynı zamanda *Küçük Karaman* olarak da adlandırılmıştır. Yaklaşık olarak bugünkü Malta Çarşısı civarına denk düşmektedir. Burası aynı zamanda

---

62 *Fatih Sultan Mehmed II. Vakfiyeleri*, İstanbul 2005, s. 29, 31, 37, 38.

63 Eserden bilgilerin nakli için bkz. Stefan Yerasimos, "Givan Maria Angiolello, ve İstanbul'un Fethinden Sonraki İlk Tasviri", *Tarih ve Toplum*, sayı 58 (Ekim 1988), s. 231.

64 Reşat Ekrem Koçu, "Çarşılar", *İstanbul Ansiklopedisi,* VII, İstanbul 1971, 3764.

65 Reşat Ekrem Koçu, "Fatih Parkı", *İstanbul Ansiklopedisi,* X, İstanbul 1965, 5522; Robert Mantran, Büyük Karaman'ı Şehzade Camii ile Fatih arasındaki saha olarak gösterir. Küçük Karaman olarak ise Fatih'in kuzeyini işaret eder. Mantran, *a.g.e.*, s. 44.

66 Hadîdî, s. 28.

Karaman Çarşısı olarak zikredilmektedir[67]. Polonyalı Simeon İstanbul'la alakalı *"...hayvanlara ve kuşlara özen gösterirler Karaman'da bulunan büyük bir caminin avlusunda at kebabı yaparak sahipsiz kedi ve köpeklerin önüne atarlar*"[68] şeklinde bilgi verirken bu muhite *Karaman* denildiğini teyit eder.

Karaman bölgesinden gelenlerin İstanbul'da nerelere yerleştirildikleri yukarıda verilen bilgilerden sonra aşağı yukarı belirginleşmektedir. Ş. Tekindağ, "*…bu iskân ve sürgünler üzerine şehirde yerleşen ümera ve tarikat erbabının tesis ettikleri ilk mescidler etrafında geldikleri veya bulundukları yer ve mahallere izafe edilen ilk Müslüman mahalleleri teşekküle başlamıştır"*[69] derken yukarıda da vermiş olduğumuz örnekler istikametinde yer isimlendirilmelerinin nasıl yapılmış olduğuna dikkat çekmektedir[70].

Devrin kaynaklarında Aksaray'dan getirilenlerin bugün de Aksaray olarak anılan semte yerleştirildiklerine dair sarih ifadeler vardır. Yukarıda da naklettiğimiz gibi Neşrî, *"İshak Paşa dahi Akasaray'a geldi Padişah'dan hüküm geldi Aksaray'dan İstanbul'a ev süresin diye şimdiki halde İstanbul'da Akasaraylı Mahallesi ki vardır İshak Paşa sürüp getirdiğidir"* diyerek bu hususa işaret eder. Yine yukarıda belirttiğimiz Âşıkpaşazâde ise *"İshak Paşa Aksaray'a geldi. Padişah'dan emrolundı Aksaray'dan evler sürüp İstanbol'a gönderesin diyü İshak Paşa dahı Aksaray'dan sürgün idüp alup getürdi. Şimdiki hinde Aksaraylu mahallesi didükleri İshak Paşa sürüp getirdiği halkdur"*

---

67 Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Ali Satı Efendi, Süleyman Besim Efendi, *Hâdikâtü'l Cevâmî*, nşr. A. N. Galitekin, İstanbul 2001, s. 52; Reşat Ekrem Koçu, "Hamam", *İstanbul Ansiklopedisi*, X, İstanbul 1965, 5555; Ahmed Refik, *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*, haz. T. Yücel, İstanbul 1998, s. 99; Süheyl Ünver, *Fatih Külliyesi ve Zamanı İlim Hayatı*, İstanbul 1946, s. 50-51; E. R. Öneş-S. F. Göncüoğlu vd. , *Fatih İlk İstanbul*, 2005, s. 151; Hamamın planı için bkz. Sadi Nazım Nirven, *Fatih Sultan Mehmed Devri Su Medeniyeti*, İstanbul 1953, s. 71.

68 Polonyalı Simeon, s. 34.

69 Ş. Tekindağ, "Fetihden Sonra İstanbul", *Fethin 511. Yıldönümü Konferansları*, İstanbul 1964, s. 44; Tekindağ, makalesinde İstanbul'da 14 Eylül 1509'da meydana gelen, yaklaşık 45 gün süren ve kıyamet-i suğra olarak isimlendirilen depreme işaret ederek 1510'a kadar devam eden tamir çalışmalarından sonra şehrin yeniden imar edildiğini, bu sebeple bugün İstanbul'da mevcut eserlerin çoğu bu devirden kalmıştır demektedir. Bkz. s. 46-47.

70 Karaman semti ifadesi için bkz. *"Yeniçeri Ağası müceddiden Karaman semtinde bina eylediği…"* Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l Ebrâr Zeyli*, nşr. N. Kaya, Ankara 2003, s. 75; Diğer Karaman isimleri için bkz. A. Nezih Galitekin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul*, İstanbul 2003, s. 325, 525, 885.

demektedir. Sonraki devir kaynaklarından Hoca Saâdeddin, Aksaray mahallesindeki halkın Aksaray'dan getirildiğini nakleder[71]. Fakat devir kaynaklarında *Aksaray Mahallesi* isminde bir mahalleden bahsedilmez[72]. Karaman bölgesinden, Aksaray'dan getirilenlerin dışındakilerin nerelere yerleştirildikleri hususunda devir kaynaklarında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ş. Tekindağ, E. H. Ayverdi, A. M. Schneider[73] Lârendelilerin Büyük Karaman'a, Konyalıların da Küçük Karaman'a yerleştiklerini söylemektedirler. Fakat devir kaynaklarında bunu destekler bir ifade yoktur. Kanaatimizce bu bilgi Evliya Çelebi'deki İstanbul'un fethi sonrası şehre yapılan iskân anlatılırken, *"...Anatolı cânibinden Aksaray ili Aksaray Mahallesine, ...Karamanlıları (Lârende) Büyük Karaman'a, Konyalıları Küçük Karaman'a getürüb..."*[74] kaydından alınmış olmalıdır. Fatih ve Aksaray semtlerine Karaman bölgesinden gelenlerin yerleştirildiğini, yukarıda nakletmiş olduğumuz yer isimlerinin de desteklediğini söyleyebiliriz. Nitekim yukarıda vermiş olduğumuz vakfiye kayıtlarında isimlerinde Karamânî nisbesi bulunanların meskun oldukları mahalleler de Fatih civarındadır[75]. Fatihte dikkat çeken semtlerden birisi de Çarşamba'dır. E. H. Ayverdi, Çarşambalıların, Samsun civarından İstanbul'a gelip yerleştiklerini söylemektedir. Schneider ise Çarşamba semti ahalisinin Çarşamba Ovası halkından olduklarını yazmaktadır. Ş. Tekindağ da Lârendelilerin İstanbul'da Büyük Karaman'a (Çarşamba'ya) yerleştiklerini nakletmektedir[76]. Schneider'ın Çarşamba Ovası ibaresinden nereyi kastettiğini bilemiyoruz. Fakat Samsun Çarşamba'yı işaret ettiği kanaati ağır basmaktadır. Schneider bu bilgiyi muhtemelen Evliya

71 Neşrî, s. 789-791; Âşıkpaşazâde, s. 526-527; Hoca Saâdeddin Efendi, s. 517.

72 E. H. Ayverdi, "Fatih Devrinde İstanbul Mahalleleri", *Vakıflar Dergisi*, IV, Ankara 1958, s. 249-261; Semavi Eyice, "İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme", *Türkiyat Mecmuası*, XIV, İstanbul 1965, s. 199-216.

73 Tekindağ, *Osmanlı Karamanlı*, s. 62; Schneider, vakfiyelere istinaden böyle bir fikri ileri sürer. Ancak yukarıda vermiş olduğumuz vakfiye kayıtlarından bu neticeyi çıkartmak oldukça zor gözükmektedir. Schneider, a.g.m., s. 42; Ayverdi bu hususta kaynak olarak Evliya Çelebi'nin dışında Âşıkpaşazâde ve Hoca Saâdeddin'i kaynak olarak göstermektedir. Fakat incelemelerimiz neticesinde böyle bir bilgiye zikredilen kaynaklarda rastlayamadık. Ayverdi, *Fatih Devri Sonlarında*, s. 76,78.

74 *Evliya Çelebi Seyâhatnâmesi I*, haz. O. Ş. Gökyay, İstanbul 1996, s. 45.

75 Ayverdi, *İstanbul Mahalleleri*, s. 255, 257.

76 Schneider, s. 42; Ayverdi'ye göre Samsun'dan gelen ahali Tophane semtine yerleştirilmiştir. Bkz. Avverdi, Fatih Devri Sonları, s. 78; Tekindağ, *Osmanlı Karaman*, s. 62.

Çelebi'den almış gözükmektedir[77]. Bilinen Samsun Çarşamba'nın dışında bir de tarihi kaynaklarda ve vakıf tahrir kayıtlarında adı Osmanlı-Karamanlı mücadelelerinde sıkça geçen hatta sınır anlaşmalarında hudut olarak tayin edilen *Çarşamba Suyu* vardır ki, bugün Konya sınırları içerisinde yer almaktadır. Karaman bölgesinden getirilenlerin Fatih semtine yerleştirilip, Çarşamba isminin de Konya Çarşamba'dan getirilmiş olan ahaliden kalmış olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır[78].

Netice olarak II. Mehmed, Karaman bölgesine yapmış olduğu seferler neticesinde yeniden imar edilen İstanbul'a ulema, eşraf ve ehli sanayiden Müslüman ve gayri müslim, getirmiş olduğu nüfusu İstanbul'un mühim yerlerine iskân etmiştir. Onlar da yerleşmiş oldukları yerlerde eserler meydana getirmişler, daha önce yapmış oldukları meslekleri yeni geldikleri şehirde de icra ederek İstanbul'un mamur hale gelmesinde mühim bir rol oynamışlardır. Onlardan kalan hatıralar İstanbul'da semt, cadde, sokak vb. isimlendirmeler şeklinde bugün halen yaşamaktadır.

---

77 Evliya Çelebi, *Çaharşamba Ovası halkı Çarşanba pazarına* yerleştirildi demektedir. Bkz. Evliya Çelebi, s. 45

78 *Çarşamba Suyu*'nun Tarihi mücadelelerdeki rolü için bkz. Yahya Başkan, *Karamanoğulları Beyliği (Alaeddin Ali Bey Dönemi 1357- 1398)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1999, s. 33-34; Tarihi kaynaklarda Çarşamba Suyu için bkz. Âşıkpaşazâde'de Çiharşenbih Suyu olarak kayıtlıdır. nşr. Yavuz s. 403; Neşrî, s. 315; 1476 vakıf tahrir kaydındaki *Çarşamba Köprüsü Vakfı* ibaresi için bkz. Feridun Nâfiz Uzluk, *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*, Ankara 1958, s. 20; Bugün bu semtte Çarşamba günleri kurulan ve Çarşamba Pazarı ismiyle anılan halk pazarının gününden dolayı da semtin Çarşamba ismini almış olması ihtimaller arasındadır.

Kaynakça

Ahmed Paşa Dîvânı, nşr. A. N. Tarlan, İstanbul 1966.

Ahmed Refik, *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*, haz. T. Yücel, İstanbul 1998.

Ak, Mahmut, "Fatih Döneminde İstanbul'da İmar Faaliyetleri ve Mahalle Yerleşimi Hakkında", *İstanbul Şehir ve Medeniyet,* İstanbul 2004, s. 235-245.

Akdağ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisâdi ve İctimâî Tarihi II*, İstanbul 1995.

Aköz, Alâeddin, *16. Asırda Karaman Kazâsı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1992.

Andreasyan, Hrand D., "XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 3 (Ekim 1972), İstanbul 1973, s. 83-148.

Anzerlioğlu, Yonca, *Karamanlı Ortodoks Türkler,* Ankara 2003.

Aşıkpaşaoğlu, *Tevârih-i Âl-i Osman*, nşr. N. Atsız, *Osmanlı Târihleri I*, İstanbul 1949.

Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Al-i Osman*, nşr. K. Yavuz- Y. Saraç, İstanbul 2003.

Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Ali Satı Efendi, Süleyman Besim Efendi, *Hâdikâtü'l Cevâmî*, nşr. A. N. Galitekin, İstanbul 2001.

Ayverdi, E. H., "Fatih Devrinde İstanbul Mahalleleri", *Vakıflar Dergisi,* IV (Ankara 1958), s. 249-261.

_____, *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri Şehrin İskanı ve Nüfusu,* Ankara 1958.

Balta, Evangalia, *People et Production*, İstanbul 1999;

Başkan, Yahya, *Karamanoğulları Beyliği (Alaeddin Ali Bey Dönemi 1357- 1398)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1999.

Behiştî Sinan Çelebi, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Süleymaniye Ktp., Mikrofilm Arşivi, T. Y., nr. 2764.

Bir Yeniçerinin Hâtırâtı, nşr. K. Beydilli, İstanbul 2003.

Boz, Erdoğan, *Hakîkî Dîvânı,* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Malatya 1996.

Bozis, Sula, "Karamanlılar", *İstanbul Ansiklopedisi*, IV (1994), 458-459.

Coşkun, Fahri, *1483 Târihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

Dukas, *Bizans Tarihi*, nşr. Vl. Mırmıroğlu, İstanbul 1956.

Düstûrnâme-i Enverî, nşr. N. Öztürk, İstanbul 2003.

Eckmann, J., "Anadolu Karamanlı Ağızlarına Dair Araştırmalar", *D.T.C.F.D.*, VIII/1-2 (Mart- Haziran 1950), 165-200.

Erdoğru, M. Akif, "Murad Çelebi Defteri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVIII/2 (İzmir 2003), 119-160.

Evliya Çelebi Seyâhatnâmesi I, haz. O. Ş. Gökyay, İstanbul 1996.

Eyice, Semavi, "Anadolu'da Karamanlıca Kitâbeler", *Belleten*, XXXIX/153 (1975), 25-49.

_____, "İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme", *Türkiyat Mecmuası*, XIV (İstanbul 1965), s. 199-216.

Fatih Sultan Mehmed II. Vakfiyeleri, İstanbul 2005.

Galitekin, A. Nezih, *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul*, İstanbul 2003.

Giovan Maria Angiolello, *Fatih Sultan Mehmet*, çev. P. Gökpar, İstanbul 2011.

Gümüşçü, Osman, *Tarihi Coğrafya Açısından Bir Araştırma, XVI. Yüzyıl Lârende (Karaman) Kazâsında Yerleşme ve Nüfus*, Ankara 2001.

Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, nşr. N. Öztürk, İstanbul 1991.

Hans Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'da Seyahat Günlüğü*, nşr. Y. Önen, Ankara 1987.

Hoca Saâdeddin Efendi, *Tâc'el Tevârih*, I, İstanbul 1862.

Imber, Colin, "İlk Dönem Osmanlı Tarihi'nin Kaynakları", *Söğütten İstanbul'a,* ed. O. Özel-M. Öz, İstanbul 2005, s. 39-71.

İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, VII. Defter, nşr. Ş. Turan, Ankara 1991.

İdris-i Bidlisî, *Heşt Behişt*, Nûruosmâniye Kütüphanesi, F. Y. nr. 3209.

İlber Ortaylı, *İstanbul'dan Sayfalar*, İstanbul 1986.

İnalcık, Halil, "Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı", *Söğütten İstanbul'a,* ed. O. Özel-M. Öz, İstanbul 2005, 119-145.

_____, "Fatih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul'un Yeniden İnşâsı", çev. F. Unan, *Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* sayı 3 (Aralık 1988), s. 215-225.

_____, "Osmanlı Fetih Yöntemleri", *Söğütten İstanbul'a,* ed. O. Özel-M. Öz, İstanbul 2005, s. 443-472.

_____, *The Survey Of İstanbul 1455*, İstanbul 2012.

İnciciyan, P. Ğ., *XVIII. Asırda İstanbul*, nşr. H. Andreasyan, İstanbul 1956.

Jaschke, Gotthard, "Die Türkisch – Orthodoxe Kirche", *Der İslam*, 39, (1964), s. 98-99.

Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l Ebrâr Zeyli*, nşr. N. Kaya, Ankara 2003.

Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, "Osmanlı Sultanları Tarihi", *Osmanlı Tarihleri*, nşr. N. Atsız, İstanbul 1949.

Kıvâmî, *Fetihnâme-i Sultan Mehmed*, nşr. F. Babinger, İstanbul 1955.

Koçu, Reşat Ekrem, "Çarşılar", *İstanbul Ansiklopedisi,* VII (1971).

_____, "Fatih Parkı", *İstanbul Ansiklopedisi,* X (1965).

_____, "Hamam", *İstanbul Ansiklopedisi,* X (1965).

Konyalı, İbrahim Hakkı, *Niğde -Aksaray Tarihi*, İstanbul 1974.

Kömürciyan, Eremya Çelebi, *İstanbul Tarihi, XVII. Asırda İstanbul*, nşr. H. Andreasyan, İstanbul 1952.

Kritovulos Tarihi 1451-1467, çev. Ari Çokona, İstanbul 2012.

Menage, V. L., "Osmanlı Tarih Yazıcılığının İlk Dönemleri", *Söğüt'ten İstanbul'a,* ed. O. Özel-M. Öz, İstanbul 2005, s. 73-91.

Meriç, Rıfkı Melul, "Birkaç Mühim Arşiv Vesîkası", *İstanbul Enstitüsü Dergisi,* III (İstanbul 1957), s. 33-42.

Mevlâna Hamîdî, *Külliyât-ı Dîvân-ı Hamîdî*, tıpkıbasım neşri İ. H. Ertaylan, İstanbul 1949.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lûtfullah, *Câmîu'd-Düvel*, nşr. A. Ağırakça, İstanbul 1995.

Neşrî, *Kitâb-ı Cihannümâ,* nşr. M. A. Köymen-F. R. Unat, Ankara 1995.

Nicol, Donald M., *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, çev. B. Umar, İstanbul 2003.

Nirven, Sadi Nazım, *Fatih Sultan Mehmed Devri Su Medeniyeti*, İstanbul 1953.

Nişancı Mehmed Paşa, *Osmanlı Sultanları Tarihi*, nşr. N. Atsız, İstanbul 1949.

Oflaz, Mustafa, *16. Yüzyılda Niğde Sancağı*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Van 1992.

Oruç Beğ Tarihi, nşr. N. Öztürk, İstanbul 2008.

Öneş, E. R.- S. F. Göncüoğlu vd., *Fatih İlk İstanbul*, 2005.

Özcan, Abdülkadir, "Fatih Devri Târih Yazıcılığı ve Literatürü", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 14 (2003-1), s. 55-62.

Pero Tafur, *Travels and Adventures 1435-1439*, ed. M. Letts, Gorgias Press 2007.

Polonyalı Simeon, *Târihte Ermeniler*, nşr. H. Andreasyan, İstanbul 1999.

Rûhî Çelebi, "Tevârih-i Âl-i Osman", nşr. H. Cengiz-Y. Yücel, *Belgeler*, XIV/18 (1992), 359-472.

Ruy Gonzales De Clavijo, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*, çev. Ö. R. Doğrul, Kesit Yayınları, İstanbul 2007.

Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, çev. T. Noyan, İstanbul 2004.

Sarı Kemal, *Selâtinnâme*, nşr. N. Öztürk, İstanbul 2001.

Schneider, Alfons Maria, "XV. Yüzyılda İstanbul'un Nüfusu", *Belleten* XVI/61 (Ocak 1952), Ankara 1952, 35-48.

Sertkaya, Osman F., "Grek Harfleriyle Yazılmış Anadolu Karamanlı Ağzı Metinleri Üzerine", *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, II/28 (Harvard 2004), 1-21.

Seyyahların Aynasında İstanbul, nşr. Ü. Meriç, İstanbul 2010.

Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1573-1578*, I-II, nşr. T. Noyan-K. Beydilli, İstanbul 2007.

Şikârî, *Karamannâme*, nşr. M. Sözen-N. Sakaoğlu, Karaman 2005.

Şikârî'nin Karamanoğulları Tarihi, nşr. M. F. Uğur-M. Koman, Konya 1946.

Tekindağ, Şehabeddin, *XIII-XV. Asır Cenûbi Anadolu Tarihine Ait Bir Tedkik*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1947.

_____, "Fetihden Sonra İstanbul", *Fethin 511. Yıldönümü Konferansları*, İstanbul 1964, s. 42-47.

_____, "Osmanlı Târih Yazıcılığı", *Belleten,* XXXV/140 (1971), 655-663.

_____, "Son Osmanlı Karamanlı Münasebetleri Hakkında Araştırmalar", *Tarih Dergisi*, sayı 17-18 (Mart 1962-Eylül 1963), İstanbul 1963, s. 43-76.

Tursun Bey, *Târih-i Ebu'l Feth*, nşr. M. Tulum, İstanbul 1977.

Uygur, Ceyhun Vedat, *Kıvâmî'nin Fetihnâme-i Sultan Mehmed'i ve Dil Özellikleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1991.

Uzluk, F. Nafiz, "Karamanoğulları Hakkında İki Ağıt", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, sayı 217 (1962), Ankara 1963, s. 67-99.

_____, *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*, Ankara 1958.

Ünver, Süheyl, *Fatih Külliyesi ve Zamanı İlim Hayatı*, İstanbul 1946.

Yerasimos, Stefan, "Givan Maria Angiolello, ve İstanbul'un Fethinden Sonraki İlk Tasviri", *Tarih ve Toplum*, sayı 58 (Ekim 1988), s. 226-233.

Yörük, Doğan, *Aksaray Sancağı (1500-1584)*, Konya 2005.